

Elena Šúbertová
Michaela Kinčáková

PRIPRAVENOSŤ ŠTUDENTOV MANAŽÉRSKEHO ZAMERANIA NA PODNIKANIE NA SLOVENSKU¹

Abstract: *Currently, there are many university and high school graduates with the necessary expertise, knowledge and language skills that are appropriate for starting a business. Nevertheless, a substantial proportion of the unemployed are graduates. Slovakia is a country with a very high number of so called nascent entrepreneurs on the one hand, but on the other hand, with the lowest percentage of women entrepreneurs in the European Union. Due to the the speed at which firms go out of business and the low number of women who are willing to bear the economic risk, we investigated the readiness of our students of the field of study Business Management to be entrepreneurs in the Slovak Republic.*

Keywords: *education, entrepreneurship, small and medium sized enterprises, knowledge, experience, practice*

JEL: E 13, B 41

Úvod

Trendom posledných rokov na Slovensku je na jednej strane klesajúci počet podnikateľských subjektov, a na strane druhej rastúci počet nezamestnaných absolventov stredných a vysokých škôl. Nezamestnanosť sa podľa výberového zisťovania pracovných síl v 1. štvrtroku 2013 medziročne zvýšila o 4 %. Jej rast sa v porovnaní s predchádzajúcim štvrtrokom zrýchlil. V absolútnom vyjadrení sa počet nezamestnaných osôb oproti 1. štvrtroku 2012 zvýšil o 15,2 tis. – na 395,5 tis. osôb. Miera nezamestnanosti medziročne vzrástla o 0,4 p. b. na 14,5 %. U žien vzrástla o 0,6 p. b. na 15 %, u mužov o 0,3 p. b. na 14,1 %. V medzikvartálnom porovnaní (1. štvrtrok 2013 oproti 4. štvrtroku 2012) vzrástla sezónne očistená nezamestnanosť o 0,7 tis. (o 0,2 %) – na 386 tis. osôb. [7] K ďalšiemu zvýšeniu nezamestnanosti každoročne

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci projektu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR VEGA 1/0980/12 *Aktuálne výzvy podnikovej ekonomiky zamerané na zvyšovanie výkonnosti a prosperity podnikov.*

dochádza koncom druhého kvartálu z dôvodu evidencie končiacich absolventov škôl na úradoch práce. Jedným z možných riešení tejto situácie je pripraviť študentov počas štúdia tak, aby boli po úspešnom absolvovaní vzdelávania schopní založiť a riadiť podnikateľský subjekt a mohli by hneď začať podnikat'. Ich odborné a jazykové zručnosti by sa mohli využiť v kombinácii s túžbou po sebarealizácii a po samostatnosti. V takomto prípade by boli sami zamestnávateľmi i zamestnancami súčasne, čo by priaznivo pôsobilo nielen na ekonomickú situáciu v rodine, ale aj na hospodársky a sociálny rozvoj jednotlivých regiónov i Slovenska ako celku. Z uvedeného dôvodu sme realizovali výskum na vybranej vzorke respondentov na Fakulte podnikového manažmentu Ekonomickej univerzity v Bratislave zameraný na otázku, aký majú študenti denného štúdia v treťom ročníku bakalárskeho štúdia a v druhom ročníku inžinierskeho štúdia záujem o začatie podnikania, postoj i motiváciu k podnikaniu vo väzbe na podnikateľské aktivity rodičov a na možnosti získania finančných zdrojov.

Ciel' a metodológia

Hlavným cieľom predkladaného článku je analýza predpokladov, pripravenosti a postojov končiacich bakalárov a inžinierov manažérskeho zamerania k podnikaniu na Slovensku a ich vzájomná komparácia. Pre splnenie hlavného cieľa sú zadefinované tri podporné, teda parciálne ciele.

Prvým parciálnym cieľom je charakterizovať vlastné praktické skúsenosti študentov s ich vlastným podnikaním. Druhý parciálny cieľ sa orientuje na oblasť predpokladov na podnikanie vzhľadom na rodinné prostredie študentov, kde sme si stanovili cieľ analyzovať vplyv výskytu podnikateľov v rodine študentov, ich aktívnu angažovanosť na tomto podnikaní a záujem o participáciu na rodinnom podnikaní v budúcnosti. Tretím parciálnym cieľom je analyzovať a zhodnotiť zámery študentov v oblasti podnikania v budúcnosti a vplyv štúdia na univerzite ekonomického zamerania na ich rozhodovanie.

Metodológia prípravy tohto príspevku sklúbila v sebe postupy primárneho i sekundárneho výskumu. V rámci sekundárneho výskumu sme sa sústredili na rozbor literatúry a zber informácií potrebných na analýzu. V rámci kvantitatívneho primárneho výskumu sme vytvorili dotazník hodnotenia prístupu a skúseností študentov v oblasti podnikania, na základe ktorého sme analyzovali predpoklady, pripravenosť i postoj študentov k podnikaniu.

Dotazníkový prieskum sme uskutočnili v akademických rokoch 2011/2012 a 2012/2013 medzi študentmi Ekonomickej univerzity v Bratislave na Fakulte podnikového manažmentu s cieľom zistiť ich skúsenosti, postoj a vzťah k podnikaniu.

Celkovo sa na tomto dotazníkovom prieskume v priebehu dvoch akademických rokov zúčastnilo 140 denných študentov. Ich štruktúra bola takáto:

- z opýtaných študentov bolo 106 žien a 33 mužov vo veku od 20 do 25 rokov,
- študenti zapojení do prieskumu pochádzali zo všetkých vyšších územných cel-

kov (VÚC). Najviac respondentov, konkrétne po 26, bolo z bratislavského VÚC a trnavského VÚC, 23 respondentov bolo z banskobystrického VÚC, 21 zo žilinského VÚC, 16 z trenčianskeho, 15 z prešovského a 14 z nitrianskeho VÚC. Najmenej študentov pochádzalo z košického VÚC, konkrétne traja;

- priemerný vek študentov v čase prieskumu bol 22,3 roka. Išlo prevažne o študentov 3 ročníka bakalárskeho štúdia a 2 ročníka inžinierskeho štúdia. Táto vzorka bola zvolená zámerné s cieľom porovnať zmenu v názoroch končiacich bakalárov a inžinierov.

Výsledky výskumu

Absolventi Fakulty podnikového manažmentu EU v Bratislave by sa po skončení štúdia na základe učebných osnov vo vybranom inžinierskom programe mali uplatniť ako manažéri pre stredné a vyššie manažérske funkcie, na pozíciách personálnych manažérov, resp. odborných pracovníkov personálnych útvarov vo výrobných, obchodných i finančných organizáciách, alebo v podnikaní vo výrobe, pri organizácii výrobnej stratégie podniku, príprave novej produkcie, v obsluhu výroby, povýrobných službách, v manažmente kvality a v logistických procesoch podniku, ale aj vo sfére poradenstva pre malé a stredné podniky, či na ekonomických útvaroch podnikov bez ohľadu na ich veľkosť, vlastníctvo alebo právne formy. [6] V rámci nášho výskumu sme chceli poznať ich názory, skúsenosti, ale aj plány v oblasti podnikania.

Prvá tematická časť prieskumu bola venovaná skúsenostiam študentov s podnikaním. Na základe poskytnutých odpovedí môžeme konštatovať, že iba 3,6 % respondentov, t. j. 5 študentov má osobnú skúsenosť s podnikaním a v období prieskumu traja podnikali menej ako jeden rok a zvyšní dvaja majú osobnú skúsenosť s podnikaním dlhšiu ako 3 roky. Z hľadiska odvetvia, v ktorom respondenti podnikajú, prevažujú v členení podľa SK NACE ostatné služby, no vyskytla sa aj oblasť obchodných služieb a dopravy a informácií. Tieto podnikateľské aktivity sa realizujú prevažne v meste ich trvalého bydliska.

Pri skúmaní vplyvu rodinného zázemia na začiatok podnikania sme zistili, že až štyria z piatich podnikateľov podnikajú, pričom podnikajú aj ich rodičia, a to dlhšie ako 5 rokov. V jednom z týchto prípadov podnikajú dokonca obaja rodičia.

Graf č. 1

Zastúpenie podnikateľov v rodine

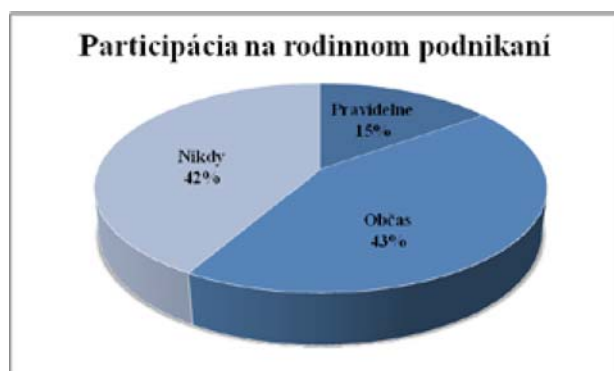
Prameň: vlastný výskum.

Otázky z kontextu rodinného podnikania sme položili všetkým respondentom zapojeným do prieskumu. Z výsledkov vyplynulo, že takmer 44 % respondentov pochádza z rodín, v ktorých podniká aspoň jeden člen rodiny. Najčastejšie je podnikateľom v týchto rodinách otec, menej často matka, a najmenej často súrodeneč, čo je zobrazené aj v grafe č. 1. Takmer v 11 % prípadov podnikajú dokonca dvaja členovia rodiny, vo väčšine prípadov ide o otca i matku.

Skúmali sme aj aktívnu participáciu študentov na rodinnom podnikaní a prišli sme k zisteniu, že traja zo štyroch podnikateľov pochádzajúcich z rodín podnikateľov pravidelne pomáhajú v podnikoch svojich rodičov.

Graf č. 2

Participácia na rodinnom podnikaní

Prameň: vlastný výskum.

Na aktívnu účasť na rodinnom podnikaní a vypomáhanie rodičom v ich podnikoch sme sa opýtali našich respondentov, pričom sme zistili, že 58 % študentov z podnikateľských rodín v podnikoch svojich rodičov vypomáha. Z opýtaných stu-

dentov 15 % vypomáha pravidelne a 43 % občas. Nikdy sa na rodinnom podnikaní nezúčastňuje 42 % študentov z podnikateľských rodín. Vzhľadom na toto pomerne vysoké percento študentov, ktorí nie sú zapojení do podnikania rodinných príslušníkov, sme zisťovali ich zámery s rodinným podnikaním do budúcnosti.

Iba 13 študentov má v pláne po skončení štúdia aktívne participovať na chode podnikov členov svojich rodín, pričom ich počet je takmer totožný v skupine respondentov bakalárov aj inžinierov. Hlavným dôvodom, prečo sa chcú na chode rodinného podniku zúčastniť, je vidina sebarealizácie pri preberaní rodinného podniku, jeho rozširovaní a samozrejme pomoc rodine.

Na druhej strane, až 48 študentov z podnikateľských rodín sa na podnikaní svojich príbuzných po skončení štúdia zúčastňovať neplánuje. Hlavnými príčinami takýchto rozhodnutí sú najmä iné záujmy respondentov, poväčšine v rodinnom podniku ostať nechcú, lebo im nevyhovuje odvetvie, prípadne región podnikania. Ďalšími menej často uvedenými dôvodmi boli aj neistota a vysoké riziko podnikania, problematické podnikateľské prostredie na Slovensku, komplikovaná legislatíva, platobná neschopnosť odberateľov, ale aj túžba respondentov po vlastnom podniku. Preto sme sa všetkých respondentov opýtali na ich vlastné intencie podnikat' a teda stať sa podnikateľmi v budúcnosti.

Z odpovedí opýtaných študentov sme sa dozvedeli, že až 91 študentov, teda 65 % respondentov, má záujem v budúcnosti podnikat', pričom 34 % podnikat' v budúcnosti neplánuje, a jedno percento sa nedokázalo rozhodnúť. Zaujímavým bol fakt, že v percentuálnom vyjadrení je pomer týchto odpovedí rovnaký tak v skupine bakalárov, ako aj inžinierov, čo nás privádza k názoru, že rozhodnutie, záujem a sklon k podnikateľstvu u študentov nie sú ovplyvnené dosiahnutou výškou ich vzdelania.

Graf č. 3

Záujem o podnikanie – bakalári

Prameň: vlastný výskum.

Záujem o podnikanie – inžinieri

Prameň: vlastný výskum.

Hlavnými dôvodmi ich pozitívneho postoja k podnikaniu sú najmä možnosť sebarealizácie a samostatnosti v prípade, že budú riadiť vlastný podnik. Ďalšími dôvodmi boli nezávislosť od zamestnávateľov, vidina lepšieho finančného zárobku, zveľadenie rodinného podnikania, flexibilita pracovného času, či pomoc regiónu. Na otázku, v akej oblasti plánujú naši respondenti podnikat', sa väčšina vyjadrila, že by išlo o nejaký druh služieb. Najčastejšie plánujú podnikat' v obchode, prípadne pohostinských, či reštauračných službách prevažne na Slovensku. Menej často bolo spomenuté aj podnikanie v cestovnom ruchu a hotelierstve, v kozmetických službách, ekonomickom poradenstve, ale aj v marketingu, informačných technológiách, výrobe a poľnohospodárstve.

Na druhej strane, respondenti, ktorí vyjadrili odmietavý postoj k ich budúcemu podnikaniu, uviedli ako najčastejší dôvod vysoké riziko pri vlastnom podnikaní, neexistenciu vlastného kvalitného podnikateľského nápadu, nedostatok finančných zdrojov na začatie podnikania, či nedostatok skúseností.

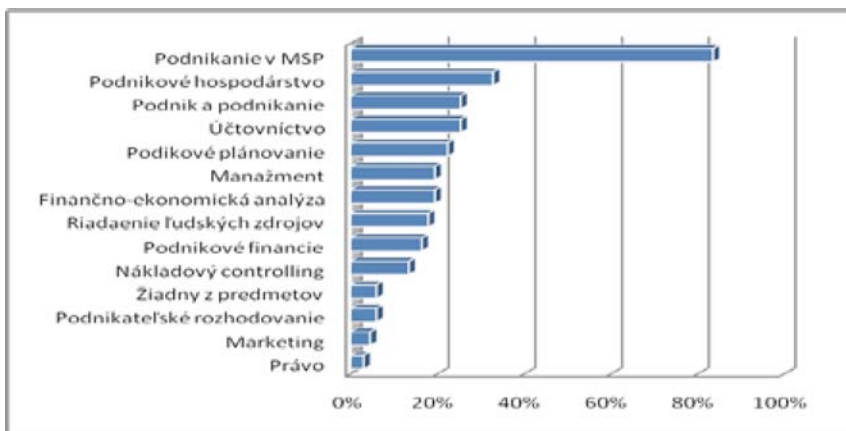
Zaujímavý je fakt, že ani jeden z opýtaných študentov neuviedol ako dôvod, prečo nechce podnikat', nedostatok vedomostí a informácií o podnikaní. Aj toto potvrdzuje fakt, že naše školstvo dokáže študentov pripraviť po vedomostnej a odbornej stránke na veľmi vysokej úrovni, ale chýba im dostatok praktických skúseností a prax v reálnych podnikoch.

Nadväzujúc na toto zistenie sme študentom položili otázku, či si myslia, že im predmety vyučované na Ekonomickej univerzite pomôžu v potenciálnom budúcim podnikaní.

Výber predmetov podnecujúcich ich záujem o podnikateľskú činnosť bol už v jednotlivých ročníkoch diferencovaný, preto v grafe č. 5 a č. 6 uvádzame výsledky za bakalárov a inžinierov oddelene.

Graf č. 5

Využitieľnosť predmetov vyučovanych na Ekonomickej univerzite v Bratislave
pre budúce podnikanie – bakalári

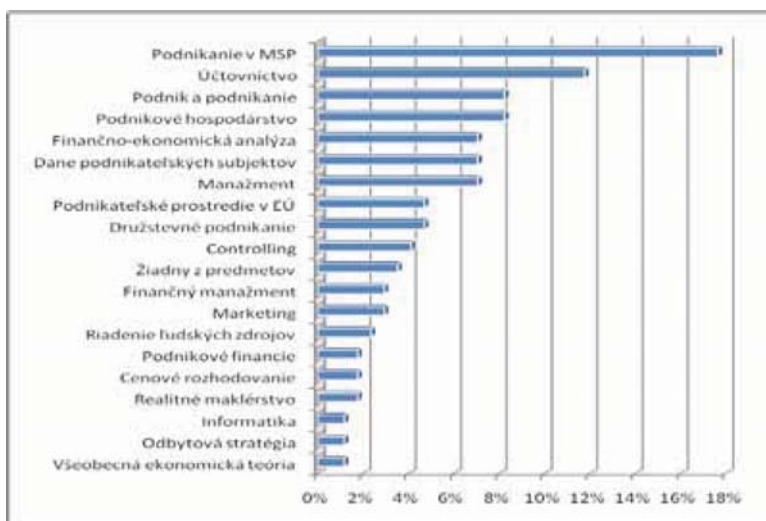
Prameň: vlastný výskum.

Takmer 93 % respondentov uviedlo, že im podľa ich názoru predmety vyučované na Ekonomickej univerzite v Bratislave pomôžu. Pritom v skupine bakalárov to bolo 94 % a v skupine inžinierov necelých 92 % opýtaných.

Zaujímavý je fakt, že tak v skupine bakalárov, ako i v skupine inžinierov sa na prvých štyroch priečkach nachádzajú predmety Podnikanie v malých a stredných podnikoch, Podnikové hospodárstvo, Podnik a podnikanie a Účtovníctvo, ktoré sa však vo vyšších ročníkoch presunulo zo štvrtej priečky dôležitosti na druhú.

Graf č. 6

Využitieľnosť predmetov vyučovanych na Ekonomickej univerzite v Bratislave
pre budúce podnikanie – inžinieri

Prameň: vlastný výskum.

Ďalej sme sa v rámci výskumu opýtali na motiváciu podnikat' z prostredia, v ktorom sa študenti pohybujú. Zistili sme, že takmer 51 % študentov ich prostredie motivuje podnikat', pričom pre viac ako 42 % prostredie motivujúce podnikat' nie je a 5 % odpovedalo, že ich prostredie aj motivuje aj nemotivuje, čiže nedokázali to jednoznačne určiť.

Hodnotenie príčin a faktorov motivujúcich podnikat' bolo zaujímavé, študenti najčastejšie uviedli:

- úspechy ich známych v podnikaní,
- zložitú situáciu zamestnancov,
- vysokú nezamestnanosť,
- vplyv školy a ich štúdia,
- lepšie finančné ohodnotenie,
- vidinu vlastného úspechu, v prípade, že budú sami podnikat'.

Do určitej miery bolo prekvapujúce, ako motivujú našich študentov úspechy ich známych v podnikaní, a nie osobné plány, či želania. Podľa J. Srpovej najdôležitejším predpokladom rozvoja začínajúcej firmy je čo najsilnejšia motivácia budúceho podnikateľa založená na osobných plánoch, zámeroch a prianiach a ich konkrétna podoba vo forme osobných a podnikateľských cieľov.

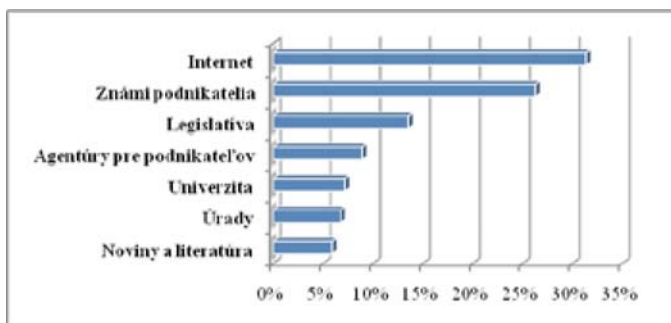
Našich respondentov najviac demotivuje:

- vysoké riziko podnikania,
- slabá podpora štátu najmä pre začínajúcich podnikateľov,
- nevhodné podnikateľské prostredie, najmä v oblasti byrokracie a legislatívy,
- veľká konkurencia,
- zlý príklad v okolí.

Poslednou sériou otázok sme sa chceli dozvedieť, z akých zdrojov by naši respondenti získali relevantné informácie o podnikaní a kapitál na začatie podnikania. Výsledky sú znázornené v grafe č. 7 a č. 8.

Graf č. 7

Zdroje informácií relevantných pre podnikanie

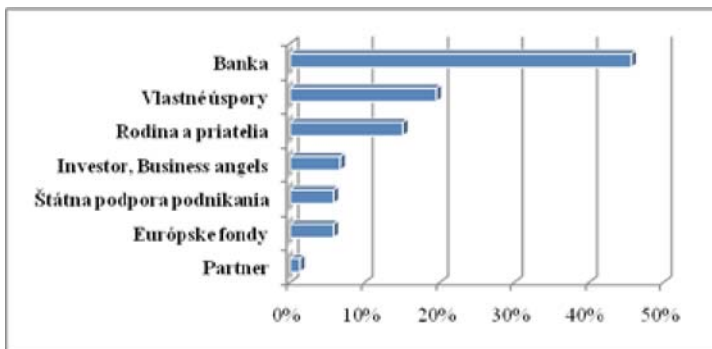
Prameň: vlastný výskum.

Na základe zistených výsledkov by viac ako 32 % študentov hľadalo informácie relevantné na ich podnikanie na internete, vyše 26 % by o rady a informácie požiadalo príbuzných – podnikateľov a viac ako 13 % študentov by informácie získavalo z platných zákonov. Už menej, pod hranicu 10 % respondentov, by využilo informácie z agentúr na podporu podnikania, zo štúdiá na univerzite, úradov, či novín a inej literatúry.

Pri zdrojoch, ktoré by študenti využili na začatie vlastného podnikania, najčastejšie uviedli zdroje vo forme bankových úverov, po ktorých by siahlo viac ako 45 % opýtaných študentov.

Graf č. 8

Zdroje kapitálu na začatie podnikania

Prameň: vlastný výskum.

Ako druhý najfrekvencovanejší zdroj financovania vlastného podnikania by študenti využili vlastné úspory.

Tretím najčastejším zdrojom financovania by boli finančné prostriedky vo forme vkladov a pôžičiek od rodinných príslušníkov a priateľov.

Viac ako 7 % študentov by sa pokúsilo získať pre svoje podnikanie investora, napríklad vo forme Business Angels.

Viac ako 5 % študentov by požiadalo o nejaký druh štátnej podpory, prípadne fondy z prostriedkov Európskej únie.

Iba jedno percento študentov by si pre svoje podnikanie našlo partnera, ktorý by do podnikania vložil potrebné finančné prostriedky.

Diskusia

Z prieskumu vyplynuli viaceré otvorené problémy: väčšina respondentov boli študentky – ženy, až 75,7 %, čo znamená, že na jednej strane študentky sú prístupnejšie vyjadriť svoje názory ako študenti – muži, ale na druhej strane osobnú skúsenosť s podnikaním uviedlo veľmi málo študentov. V súčasnosti už teda nezačína podnikateľ väčšina študentov počas štúdiá ako pred dvadsiatimi rokmi a každý sa radšej zamestná s cieľom získať znalosti a zručnosti. Teoretické vedomosti považujú študenti za svoju silnú stránku, čo možno chápať ako pozitívum.

Treba povedať, že zmenená makroekonomická situácia a vysoká nezamestnanosť zasiahla aj študentov. Pritom dve tretiny respondentov chcú v budúcnosti podnikateľ, ale ešte potrebujú získať praktické skúsenosti. Ako najväčší stimul vidia úspech známych v okolí. [3] Naopak, veľmi citlivo je vnímané podnikateľské prostredie – strach z podnikateľského rizika je veľký. Preto je nevyhnutné využívať pri vzdelávaní študentov vhodné prípadové štúdie zo života reálnych a úspešných podnikateľských subjektov. [4] Domnievame sa, že pozitívne príklady môžu zlepšiť aj vzťah študentov k príprave na podnikateľstvo, čo sme overili aj čiastkovými výsledkami z výskumu, ktoré boli uvedené v grafe č. 5 a č. 6.

V oblasti priamej i nepriamej pomoci začínajúcim podnikateľom by mali zohrať významnú úlohu okrem školy a rodiny aj rôzne organizácie zriadené na rozvoj podnikania, napríklad Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, Slovenská asociácia malých podnikov atď. Je zaujímavé, že študenti radšej nájdu informácie na internete, ako by mali ísť osobne do týchto organizácií konzultovať problém a využiť ich poradenské činnosti. Preceňovanie informácií z web-stránok (a často aj bez potrebnej aktualizácie) bez diskusie s odborníkmi či so skúsenými podnikateľmi môže spôsobiť neskôr pri podnikaní množstvo problémov. Veľké a neprehľadné množstvo rôznych inštitúcií je pre mladého človeka skôr dezorientujúce; integrácia uvedených štruktúr by zrejme zlepšila názory mladých ľudí na ich význam pre rozvoj podnikania.

Problematické je získanie bankových úverov. Väčšina bánk je opatrná voči mladým ľuďom bez „histórie podniku“ a je menej reálna predstava, že až 45 % z nich bude mať schválený zo strany banky podnikateľský úver, ako uviedli v odpovediach v dotazníkoch.

Naopak, najmenej dôverujú študenti rôznym partnerstvám či vstupom do spoločností; každý verí len sebe. Zdravá sebadôvera je pri podnikaní nevyhnutná, ale veľký individualizmus môže viesť v kombinácii s nereálnym očakávaním k sklamaniu hneď v začiatkoch podnikania.

Záver

Slovensko je v oblasti podnikateľskej činnosti „krajina rekordov“. Na jednej strane máme v Európe najvyšší podiel osôb, ktorým od začatia podnikania uplynuli maximálne tri mesiace, tzv. rodiacich sa podnikateľov; ich podiel činí až 9,6 %. Miera celkovej počiatkovej podnikateľskej aktivity, čiže tých, ktorí podnikajú viac ako 3 mesiace a menej ako 42 mesiacov (3,5 roka), činí až 14,2 %. To je oproti susediacim krajinám pozitívny výsledok: Poľsko má len 9,03 %, Česká republika 7,64 % a Maďarsko 6,29 %. Na druhej strane máme v Európe najvyšší podiel osôb, ktoré ukončili za rok 2011 podnikateľskú činnosť – každý tretí z nich uvádza ako dôvod ukončenia podnikateľskej činnosť nedosahovanie zisku. [2]

Viac ako dve pätiny našich študentov – respondentov pochádza z rodín, v ktorých je aspoň jeden z rodičov podnikateľom. Je potešiteľné, že perspektívne chcú podnikateľ až dve tretiny študentov, a to vo sfére služieb.

Študentov láka predovšetkým obchodná činnosť. Možno predpokladať, že práve inovácie v obchode a prechod od kamenných obchodov k e-shopom sa javí pre študentov ako vhodná a investične nenáročná forma podnikania. Podnikanie formou e-shopov má množstvo výhod (napríklad nižšie náklady na prevádzku obchodu, možnosť porovnať si v krátkom čase sortiment ponúkaných výrobkov, služieb a ceny konkurencie), ale aj nevýhod, ktoré si ešte väčšina respondentov neuvedomuje (napríklad problémy s reklamáciami, nepretržitá komunikácia prostredníctvom sociálnych sietí).

Sme radi, že ani jeden z opýtaných študentov neuviedol ako dôvod, prečo nechce podnikat', nedostatok vedomostí a informácií o podnikaní. Z uvedeného vyplýva, že naša Ekonomická univerzita v Bratislave všeobecne a Fakulta podnikového manažmentu konkrétne dokáže študentov pripraviť po vedomostnej aj odbornej stránke na veľmi vysokej úrovni. Dôkazom toho je aj v období vysokej miery nezamestnanosti prakticky plná zamestnanosť absolventov.

Literatúra

- [1] MURA, L.: (2007) Dopad vstupu Slovenska do Európskej únie na podnikateľské prostredie malých a stredných podnikov. In: *Mendelnet 2007*. MZLU Brno 2007. ISBN 978-80-903966-6-1.
- [2] RUNDESOVÁ, T.: Podnikanie nemá u nás dobrý imidž. In: *Príloha Hospodárskych novín* zo dňa 30. 1. 2012, s. 20.
- [3] SRPOVÁ, J. a kol. 2010. *Základy podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3339-5.
- [4] ŠÚBERTOVÁ, E. a kol. 2011. *Podnikanie v malých a stredných podnikoch. Prípadové štúdie a príklady*. Bratislava: KARTPRINT, 2011. ISBN 978-80-88870-95-1.
- [5] <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>
- [6] EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE. 2013. Profil absolventa Fakulty podnikového manažmentu. [online]. Dostupné na: <<http://www.euba.sk/fakulty/fakulta-podnikoveho-manazmentu/profil-absolventa-/2-stupen>>
- [7] ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2013. Nezamestnanosť v 1. štvrtroku 2013. [online]. Dostupné na: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=67090>>